

9. Лихачев Д. С. Искусство и наука мысли / Д. С. Лихачев // Русская литература. — 1992. — №3. — С. 11.
10. Ортега-и-Гассет Х. Камень и небо / Х. Ортега-и-Гассет // Ортега-и-Гассет. Из предисловия к французскому изданию «Восстания масс». — М.: Грант, 2000. — С. 251–264.
11. Реизов Б. Г. Вопросы периодологии в истории литературы / Б. Г. Реизов // Реизов Б. Г. История и теория литературы. — Л.: Наука, 1986. — 318 с.
12. Соколов А. В. Социальные коммуникации / А. В. Соколов. — М.: Профиздат, 2001. — 201 с.
13. Хализев В. Е. Теория литературы / Валентин Евгеньевич Хализев. — М.: Высшая школа, 1999. — 397 с.

Надійшла до редакції 22.12.2011 р.

УДК [346:378]:02

І. П. КОВАЛЕНКО

«БІБЛІОТЕЧНЕ ПРАВО» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ

Уточнюється сутність поняття «бібліотечне право», висвітлюється роль бібліотечного права у формуванні правової культури майбутніх фахівців бібліотечно-інформаційної сфери.

Ключові слова: бібліотечне право, правова культура, бібліотечно-інформаційна сфера.

Уточняется сущность понятия «библиотечное право», освещается роль библиотечного права в формировании правовой культуры будущих специалистов информационной сферы.

Ключевые слова: библиотечное право, правовая культура, библиотечно-информационная сфера.

Essence of idea of «library law» clarifies, role of library law in formed of legal culture of the future specialists of library-information sphere highlights.

Key words: libraries law, legal culture, library-information sphere.

Формування правової культури громадян є найактуальнішим та найскладнішим завданням розбудови в Україні політичної демократії, правової держави та громадянського суспільства. «Становлення України як демократичної, правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють підвищення рівня правової культури населення», — зазначено в «Національній програмі правової освіти населення» [1, с. 37]. Ефективність процесу формування правової культури значною мірою залежить від ураховання специфіки тих соціальних груп, до яких входить індивід. Серед соціальних груп, особливості яких істотно впливають

на зміст та постановку процесу правового виховання, чільне місце посідають професійні групи. Це зумовлено тим, що, по-перше, абсолютна більшість населення зайнята в системі суспільного виробництва, має фахову підготовку і професійно виконує свої виробничі обов'язки; по-друге, беручи участь у процесі суспільного виробництва, людина близько третини свого часу витрачає на професійну діяльність [2, с. 32]. Однією з професійних груп є фахівці бібліотечно-інформаційної сфери, формування правової культури котрих потребує використання специфічних заходів.

Метою статті є розкриття ролі «бібліотечного права» в процесі формування правової культури майбутніх фахівців бібліотечно-інформаційного профілю.

Термін «бібліотечне право» вперше запропонував В. Клюєв у 1993 р. як робочий варіант (по аналогії з прецедентами в інших сферах діяльності, наприклад, транспортне право, аграрне право, лісове право, повітряне право, банківське право, парламентське право, охоронне право та ін.) для використання в професійній лексичі в такому значенні: «сукупність юридичних норм, що регулюють суспільні відносини в процесі бібліотечної діяльності». У 1996 р. за ініціативою В. Клюєва курс з однойменною назвою і обсягом 72 академічні години був уведений до переліку навчальних дисциплін спеціалізації «Менеджмент у бібліотечній справі» (кваліфікація «менеджер бібліотечної справи») навчального плану Московського державного університету культури і мистецтв. Але й досі правомірність використання цього терміна викликає заперечення в деяких українських бібліотекознавців.

Обстоючи доречність терміна «бібліотечне право», необхідно підкреслити, що в структурі права розрізняються галузі права та міжгалузеві інститути права. І галузі, і міжгалузеві інститути права регулюють відносини в певних сферах суспільного життя. Проте галузі права це сукупність правових норм, які регулюють певні види суспільних відносин, зведені до окремих кодексів (зводів законів), а міжгалузеві інститути — сукупність правових норм, що також регулюють певні види суспільних відносин, але вони містяться в різних кодексах. Міжгалузеві інститути, на відміну від галузей права, не мають формального критерію їх утворення. Вирізнення міжгалузевих інститутів права зумовлюють практичні потреби регулювання або вдосконалення відносин у певній сфері суспільного життя. З цієї точки зору інституціоналізація такого міжгалузєвого інституту як «бібліотечне право» є об'єктивним і навіть закономірним явищем.

Складність і суперечність у визначенні поняття «бібліотечне право» зумовлена тим, що в сучасному бібліотекознавстві донині

відсутні єдині підходи до розуміння змісту та структури таких правових інститутів, як авторське, інтелектуальне, винахідницьке, комп'ютерне, інформаційне, рекламне та їх співвідношення з бібліотечним правом. Навіть фундатор бібліотечного права як нової правової галузі, так і самостійної навчальної дисципліни В. Ключев вважає його складовою частиною інформаційного права. «... Під бібліотечним правом, — указує він, — логічно розуміти розділ інформаційного права, що являє собою сукупність юридичних норм (правовий інститут), який регулює суспільні відносини в процесі бібліотечної діяльності та визначає її правовий режим» [3, с. 8]. Проте таке визначення бібліотечного права є неповним, оскільки суспільні відносини в бібліотечній сфері не обмежуються інформаційною діяльністю. До речі, з цим об'єктивно погоджується й В. Ключев, зауважуючи: «Як доводить практика, бібліотечне право охоплює широкий спектр відносин конституційно-правового, цивільно-правового, адміністративно-правового та кримінально-правового характеру, а також трудового права» [3, с. 8].

Зважаючи на те, що основним предметом інформаційного права є інформаційні відносини, які виникають у процесі виробництва, перетворення та використання інформації, можна стверджувати, що бібліотечне право входить до структури інформаційного права лише тим своїм змістовим компонентом, який регулює правовідносини, пов'язані з формуванням та функціонуванням бібліотечно-інформаційних ресурсів, наданням у користування продуктів і послуг бібліотечно-інформаційного виробництва, створенням та експлуатацією бібліотеками автоматизованих інформаційних систем і технологій, дотриманням принципів комп'ютерної етики, підтримкою механізмів інформаційної безпеки. Проте, оскільки предмет бібліотечного права не обмежується лише власне інформаційними відносинами, цю галузь права не можна вважати винятково складовою інформаційного права. За змістом і структурою бібліотечне право значно ширше і містить такі основні предметні блоки:

- правові засади управління бібліотечною справою та бібліотечною установою;
- правова база формування бібліотечно-інформаційних ресурсів;
- правове регулювання управління бібліотечним персоналом;
- правовий режим ініціативної фінансово-господарської діяльності бібліотеки як економічного суб'єкта щодо надання інформаційних, освітніх, культурно-дозвіллевих, видавничо-поліграфічних, консалтингових, рекламних та ін. видів послуг.

Визнаний фахівець з проблеми сучасної трансформації інституту бібліотеки Л. Петрова наголошує, що найголовнішими і найактивнішими чинниками змін в організації діяльності бібліотеки є не тільки інформатизація, але й перехід на ринкові умови господарювання [4]. Окрім того, слід зважати, що самостійними

частинами бібліотечного права є правовідносини бібліотек та Інтернету, норми міжнародного права щодо культурного співробітництва бібліотек різних країн, керівні принципи бібліотечного законодавства та бібліотечної політики в Європі та ін.

Говорячи про проблеми правового регулювання бібліотечно-інформаційної сфери, дійсно слід зважати на те, що в останнє десятиріччя основними важелями, що впливали на бібліотечну політику в Україні, були перехід до ринкової економіки та впровадження інформаційних технологій. Інформаційні ресурси бібліотек стали частиною глобальної міжнародної електронної мережі і для бібліотечної взаємодії та обміну інформацією не існує перепон. Інтернет привернув увагу обсягами, видами та комфортністю інформаційних послуг, на наданні яких зосереджується діяльність сучасних бібліотек усіх типів і видів. Нині ми є свідками створення багатьма бібліотечними установами якісно нових бібліотечно-інформаційних продуктів, їх рекламування, одержання прибутку від їх реалізації користувачам, що потребує від сучасного бібліотекаря вільної орієнтації в правовому просторі, впевненого користування чинним законодавством і вміння ефективного застосування його для забезпечення всіх напрямів бібліотечно-інформаційної діяльності. Міжгалузевий характер бібліотечного права проілюстровано на рис. 1.1.

Структура бібліотечного права

Бібліотечне право				
Галузі права	Норми, що стосуються бібліотек	Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», Статут універсальної бібліотеки, типові правила користування бібліотеками в Україні, відомчі нормативні акти, положення про бібліотеку	Норми, що стосуються бібліотек	Галузі права
Конституційне				Цивільне
Адміністративне				Інформаційне
Трудове				Інтелектуальне
Господарське та фінансове				Авторське
Підприємницьке				Винахідницьке
Кримінальне				Комп'ютерне
Міжнародне				Рекламне

Рис. 1.1. Бібліотечне право як міжгалузевий соціальний інститут

Важливо підкреслити, що, згідно з навчальним планом підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців Московського державного університету культури і мистецтв, викладання курсу «Бібліотечне право» відбувається паралельно з вивченням студентами таких загальнопрофесійних навчальних дисциплін як «Менеджмент бібліотечно-інформаційної діяльності», «Корпоративний менеджмент», «Маркетинг бібліотечно-інформаційної діяльності», «Система PR і реклама в бібліотеці», «Економіка бібліотечно-інформаційної діяльності», «Управління персоналом бібліотеки», а також курсів за вибором «Комунікації в менеджменті», «Професіоналізм менеджера», «Еволюція вітчизняного бібліотечного законодавства» та ін. Тобто професійно-правові знання майбутніх фахівців формуються як складова цілісної системи узагальнених фундаментально-професійних знань.

Навчальна дисципліна «Бібліотечне право» в авторській редакції В. К. Ключова надає студентам системне уявлення щодо правового поля бібліотечно-інформаційної сфери, допомагає з'ясувати механізм практичного застосування всього комплексу законодавчих документів. Матеріал згрупований таким чином, що під кожний напрям бібліотечної діяльності в структурі курсу передбачений відповідний розділ. Таким чином, 14 тем навчального курсу об'єднані в чотири взаємопов'язані розділи: «Інформаційні правовідносини та їх юридична регламентація», «Російська бібліотека в сучасній системі правових відносин: методологічний аспект», «Правова основа відносин у галузі формування та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів», «Внутрішня нормативна документація як правова база діяльності бібліотеки». Особливу теоретичну і практичну цінність мають такі складні й актуальні теми курсу: «Законодавче регулювання організаційно-економічних аспектів функціонування бібліотеки», «Використання норм інтелектуального та інформаційного права в бібліотечній практиці», «Комплексне правове регулювання договірної діяльності бібліотеки» та ін. Безумовно, корисним є передбачений у курсі цикл практичних занять, який дозволяє студентам набути певних навичок використання здобутих правових знань у конкретних виробничих ситуаціях. Серед них: «Складання проекту та визначення оптимального алгоритму укладання господарського договору з партнерами», «Правове обґрунтування та підготовка проекту трудового контракту адміністрації бібліотеки з працівником», «Правові особливості використання бібліотеками Інтернет-документів». Усебічний розгляд у процесі викладання курсу «Громадянського Кодексу РФ» як юридичної основи функціонування бібліотек дозволяє з'ясувати майбутнім бакалаврам регламентацію поняття юридичної особи та її правоздатності; правомірність здійснення бібліотеками як некомерційними організаціями підприємницької

діяльності та ін. Таким чином, курс дійсно надає можливість здобути студентам поглиблених і всебічних професійно-правових знань та набути навичок їх практичного застосування і дозволяє дійти висновку, що введення до навчального плану самостійної професійно-орієнтованої навчальної дисципліни правознавчого спрямування себе виправдовує, суттєво посилюючи правову підготовку студентів бібліотечно-інформаційного профілю.

Але побудова структури навчального курсу «Бібліотечне право» за вказаними розділами не зовсім раціональна, оскільки призводить до дублювання деяких положень. Так, у розділі «Внутрішня нормативна документація як правова база діяльності бібліотеки» розглядаються розроблені бібліотекою положення по всіх напрямках її функціонування, які у свою чергу є основою реалізації кадрової, рекламної або економічної політики бібліотеки, тому логічніше розглядати їх у темах, присвячених саме цим аспектам правового регулювання. Тому, на відміну від концепції структурування курсу «Бібліотечне право», запропоновану його ініціатором і розробником В. К. Ключевим [5], опанування студентами навчального матеріалу доцільніше організувати не за напрямами бібліотечно-інформаційної діяльності, а орієнтуючись на базові складові бібліотеки як системи.

Сучасна бібліотека — складний соціокультурний організм, функціонування якого пов'язане з різними видами соціальної діяльності. Класична концепція бібліотеки як чотириелементної системи дозволяє довести, що для стабільного функціонування бібліотеки необхідна взаємодія таких атрибутивних складових: 1) документний фонд; 2) контингент користувачів; 3) персонал бібліотеки; 4) її матеріально-технічна база [6]. Системні зв'язки бібліотеки із зовнішнім середовищем (органами державної влади та управління, органами місцевого самоврядування, засновниками, спонсорами, фінансовими структурами, партнерами по інформаційному ринку, користувачами), а також внутрішньосистемні бібліотечні зв'язки передбачають такі напрями її діяльності, як фінансово-господарська, комерційна, рекламна, маркетингова, освітня, виховна тощо. Такі аспекти діяльності бібліотеки, як участь у тендері для придбання меблів, протипожежного обладнання, захисних електромагнітних технологій проти крадіжок, здавання в оренду бібліотечних приміщень, використання податкових пільг щодо оплати комунальних послуг навряд чи регламентуються положеннями інформаційного права, але безумовно передбачені нормами цивільного, адміністративного, трудового, фінансового, підприємницького, кримінального, комп'ютерного та деяких інших галузей права.

Таким чином, бібліотечне право за своїм змістом є системою норм, що регулює всю сукупність відносин у бібліотечній сфері

діяльності. Бібліотечне право варто трактувати як міжгалузевий комплексний інститут загальної системи національного законодавства. Впровадження навчального курсу «Бібліотечне право» в процес підготовки фахівців бібліотечно-інформаційного профілю здатне значно підвищити рівень їх правової культури, що у свою чергу сприятиме поліпшенню професійної діяльності. У перспективі «бібліотечне право» має стати основним інструментом змістової інтеграції загальноправових та професійно-правових знань, увійти до навчального плану підготовки бакалаврів», що сприятиме активізації міжпредметних зв'язків, здобуттю знань, набуттю вмінь та навичок щодо правової регламентації всіх основних напрямів діяльності сучасної бібліотеки і загалом — підвищенню ефективності формування всіх компонент правової культури майбутнього фахівця.

У подальшому доцільно вивчити роль бібліотечного права в становленні професійної особистості фахівця бібліотечної справи.

Список літератури

1. Національна програма правової освіти населення // Офіційний вісник України. — 2001. — №43. — С. 37–44.
2. Коваленко І. Професійна складова формування правової культури майбутніх фахівців бібліотечно інформаційної сфери / І. Коваленко // Вісник книжкової палати України. — 2007. — №3. — С. 31–34.
3. Клюев В. К. Правовая основа деятельности библиотеки : учеб.-практ. пособие / В. К. Клюев. — М. : Профиздат : МГУКИ, 2002. — 95 с.
4. Петрова Л. Г. Бібліотека як господарюючий суб'єкт в умовах ринку / Л. Г. Петрова // Вісн. Кн. палати. — 2001. — № 7. — С. 17–20.
5. Клюев В. К. Библиотечное право — необходимый компонент профессиональной подготовки / В. К. Клюев // Библиография. — 2001. — № 6. — С. 53–55.
6. Столяров Ю. Н. Что такое библиотека? (о ее сущности и исходных функциях) / Ю. Н. Столяров // Библиотековедение. — 1999. — № 37/12. — С. 21–23.

Надійшла до редакції 11.01.2012 р.

УДК 316.77:338.48

О. В. ТИШЕВСЬКА-ШАПОШНИК

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядаються проблеми втілення комунікативних стратегій розвитку туристичної діяльності на основі соціально-комунікативної взаємодії. Докладно характеризується поняття комунікативної стратегії, як однієї з ключових на шляху вдосконалення та розвитку туристичної діяльності.

Ключові слова: комунікативна стратегія, туристична діяльність, розвиток.